

EXAMENSARBETE

Våren2008

Läroartbildningen

Barn från missbrukarhem

Vilka gemensamma faktorer finns hos barns
uppväxt i en missbrukarfamilj gällande arv och
miljö?

Författare

Charlotte Carlsson

Emelie Olofsson

Handledare

Lena Bäckström

Barn i missbrukarhem

Vilka gemensamma faktorer finns hos barns uppväxt i en missbrukarfamilj gällande arv och miljö?

Abstract

Undersökningen behandlar barn som växer upp i missbrukarhem. Vi har valt att undersöka vilka faktorer i arv och miljö som kan leda till att barn i missbrukarhem följer eller bryter föräldrarnas mönster, med utgångspunkt i tidigare forskning, observation samt intervjuer med fyra vuxna personer. Anonyma Alkoholister kontaktades för att hitta frivilliga intervjupersoner, där vårt krav var att de skulle ha växt upp i ett missbrukarhem. Informanternas svar har jämförts med andra forskare som till exempel Bengtsson och Gavelin (2004) och Hansen (1995). I resultatbearbetningen har det framkommit likheter eller olikheter mellan informanterna. Resultatet visar att det finns ett socialt arv, där barnen har sett och lärt sig sina föräldrars skäl till att dricka och deras dryckesmönster. Några barn har dock på olika sätt lyckats ta sig ur dessa riskbeteenden. Lärare kan via djupare kunskap om orsaker och symtom upptäcka, hjälpa och samverka för att förbättra de utsatta skolbarnens livsvillkor och förutsättningar för lärande.

Ämnesord: missbrukarhem, missbruk, alkohol, arv, miljö

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	5
1.1 Inledning.....	5
1.2 Bakgrund och problem.....	5
1.3 Målformulering.....	6
1.4 Syfte och avgränsningar.....	6
1.5 Disposition.....	6
2. Litteraturgenomgång.....	8
2.1 Svinalängorna, en självbiografi.....	9
2.2 Vad är missbruk?.....	9
2.3 Arv och miljö.....	9
2.4 Missbrukets konsekvenser för barnen.....	11
2.5 Anmälningsskyldighet.....	12
2.6 Läroplanen –lärares ansvar.....	13
2.7 Lärares yrkesetik.....	14
2.8 Specialpedagogik.....	15
2.9 Anonyma alkoholister.....	15
2.10 Sammanfattande kommentarer.....	15
3. Metod.....	17
3.1 Motivering och urval.....	17
3.2 Intervjuguide och tillvägagångssätt.....	17
3.3 Metodkritik.....	18
3.4 Etik.....	19
4. Resultat.....	21
4.1 Intervju 1: Man, 55: Peter.....	21
4.2 Intervju 2: Kvinna, 50: Greta.....	21
4.3 Intervju 3: Man, 35: Rickard.....	22
4.4 Intervju 4: Kvinna, 24: Malin.....	23
4.5 Observation.....	23
5. Analys.....	24
5.1 Informanternas likheter.....	24

5.2 Informanternas olikheter.....	24
5.3 Gemensamt mellan könen.....	25
5.4 Gemensamt mellan männen.....	25
5.5 Skillnader mellan männen.....	25
5.6 Gemensamt mellan kvinnorna.....	26
5.7 Skillnader mellan kvinnorna.....	26
6. Diskussion.....	27
6.1 Informanternas åsikter om arv och miljö.....	28
6.2 Slutsatser.....	29
7. Sammanfattning.....	30
Referenser.....	33

1. Introduktion

Det väcker ofta starka känslor hos människor när de vet att ett barn inte har det bra hemma. En lärare som upptäcker att ett barn som lever med missbrukande föräldrar har en skyldighet enligt lag att anmäla detta till socialtjänsten. Det kan vara avgörande för barnet att få en ändrad livssituation om en lärare väljer att hjälpa barnet på bästa sätt. Därför anser vi att kunskap inom området är viktigt eftersom det avgör om läraren väljer att ignorera problemet eller att hjälpa till och upptäcka barnen i skolan.

”Även föräldrar som är missbrukare, älskar sina barn och vill deras bästa. Men det räcker inte. Barn behöver kärlek omsatt i handling.”
(Åhnberg, <http://www.tidningenbarn.se> 2008)

1.1 Inledning

Vi är två studenter som studerar sista terminen på lärarutbildningen, med inriktning på barn mellan 0-6 år. Missbruk av alkohol och droger är idag ett tabubelagt område och därför tycker vi att det är viktigt att ha kunskap inom ämnet för att upptäcka och hjälpa barn som lever i familjer med detta problem. Under tidigare Verksamhetsförlagd Utbildning (VFU) har vi varit med om att socialförvaltningen har blivit inkopplad i familjer där det finns alkoholproblem. Lärare har ett ansvar att ge stöd och hjälp till barn som befinner sig i svårigheter av olika slag. Det gäller att vara lyhörd på barnen och vara uppmärksam på deras beteende för att upptäcka och avgöra behovet av hjälp. Vi vill öka våra kunskaper för hur vi ska agera för att hjälpa barn till missbrukande föräldrar. Lärare har ett ansvar och är skyldiga till att anmäla om de ser eller misstänker att ett barn far illa.

1.2 Bakgrund och problem

I denna studie har vi valt att rikta in oss på barn i missbrukarhem, om hur arv och miljö påverkar barn i de familjer där problem med alkohol och droger finns. Undersökningen kommer att handla om varför en del utvecklar ett beroende och varför andra bryter föräldrarnas mönster. I dagens samhälle är alkohol och droger ett stort problem vilket i ett utdrag från Riksdagens alkoholpolitik påvisas att 200 000 barn lever i familjer där minst en vuxen har problem med missbruk. I Rädda barnens tidning ”Barn” hävdas att det i genomsnitt i varje klass finns 2-3 barn som lever i missbrukarhem (<http://www.tidningenbarn.se> 2008). A. Åhnberg, ordförande i Rädda Barnen, nämner att barnen i missbrukarhem är osynliga och ingen vill eller orkar se dem. Åhnberg beskriver problemet så här:

”Det sägs ju att trollen spricker om de tvingas ut i solljuset, kanske är det ett av de största hindren i kampen mot alkoholmissbruk just detta, att vi inte vågar dra fram problemet i ljuset och nämna det vid dess rätta namn”
(a.a)

Redan 1788 gjordes den första akademiska avhandlingen om alkoholmissbruk av den engelska läkaren Trotter. Avhandlingen skiljer på arv och miljö:

”För att finna hjälp mot dryckenskap krävs kunskap om de yttre orsakerna som ger upphov till missbruket, vare sig dessa har sin rot i olika situationer i livet eller i något underligt kroppsfenomen”
(Sigvardsson 2008 <http://www.lankarna.nu>)

Läraren har ett ansvar att tillgodose alla sina elever. Det är viktigt att kunna ge hjälp och stöd till elever som befinner sig i en situation med missbrukande föräldrar eller liknande. För läraren gäller det att ha en bra dialog med eleverna så att förtroende skapas. Det är viktigt att sedan förklara för eleverna att mer hjälp kan behövas från kollegor och socialtjänst. För läraren är det bra att vara förberedd och ha ryggen fri. Om lärare har lite kunskap om barn i missbrukarhem, kan detta leda till en osäkerhet som gör att problemet ignoreras. Därför anser vi att det är till stor hjälp för både barn och lärare om skolan har kunskaper som gör att problemen upptäcks i tid. Då blir lättare för läraren att anmäla till socialtjänsten och hjälpa barnet på bästa sätt.

1.3 Målformulering

Utifrån vår bakgrund har vi valt att undersöka;

Vilka gemensamma faktorer finns hos barns uppväxt i en missbrukarfamilj gällande arv och miljö?

Vilka faktorer existerar i missbrukarfamiljer som kan leda till att barnen utvecklar ett beroende?

1.4 Syfte och avgränsning

Undersökningens syfte är att synliggöra vilka faktorer i arv och miljö som kan leda till att barn i missbrukarhem följer eller bryter föräldrarnas mönster. Utifrån teorin kommer det att klargöras om olika specifika orsaker till dessa.

1.5 Disposition

I litteraturgenomgången presenteras olika författares synpunkter på barn som lever i ett hem där en eller båda föräldrarna har ett missbruk. Ämnen som nämns är arv och miljö, konsekvenser för barnen och anmälningsplikten. Grunden till vår undersökning är intervjuer och en observation som beskrivs i metoddelen, där även våra val och tillvägagångssätt visas. Därpå följer en resultatdel där informanternas svar redovisas. I analysen jämförs de olika svaren från informanterna med varandra på flera sätt och efteråt diskuterar vi detta tillsammans med tankar och begrepp från litteraturgenomgången. Slutligen kommer en sammanfattning av hela uppsatsen.

2. Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången kommer boken "Svinalängorna" som är en självbiografi av Alakoski (2007), att presenteras, för att ge en tydlig inblick hur ett barn upplever föräldrarnas missbruk. Tidigare forskningsresultat redovisas gällande alkohol, missbruk och olika konsekvenser för barn som lever med missbrukande föräldrar. Anmälningsplikten som är till för barnens bästa, kommer också att beskrivas.

2.1 Svinalängorna, en självbiografi

Boken handlar om Leena på 70-talet. Hennes familj har finskt påbrå och bor i ett nybyggt bostadsområde i Ystad. Området blev kallat Svinalängorna på grund av att det var många familjer med missbrukarproblem som hamnade där. Leena är äldst och har två små bröder, hon tar på sig stort ansvar i sin barndom. Hon hittar kompisar som också har familjer med olika sorters problem och en del umgås föräldrarna med, där det dricks och festas med.

Pappan arbetar och mamman är arbetslös. När föräldrarna har en period där de dricker så hamnar barnen utanför. Det finns ingen mat till barnen på flera veckor. När föräldrarna dricker får barnen göra vad de vill, ofta är de ute och leker. Leena sov många gånger över hos en kompis som bodde bredvid och som hade det lite bättre.

På de vuxnas fester fick barnen se, uppleva och höra saker som inte var lämpliga. Pappan och mamman kallade varandra för olika sorters namn då de ofta bråkade "på fyllan". Pappan slog mamman ibland och Leena blev då orolig för sin mamma. Hon blev nervös och kunde få kramper i magen.

Leena var duktig i skolan, hon gick även i söndagsskolan som hon tyckte var mycket roligt. Här skämdes hon för mamma och pappa för att de drack, svor och blev arga därför att de var syndiga. Hon och en kompis städade på en restaurang åt kompisens pappa, som ibland inte orkade gå upp på morgonen, efter en kvälls supande.

Leena började simma och här upptäckte hon en fantastisk gåva som innebar att hon var en snabb simmerska. Hon tävlade och vann några medaljer som i sin tur ledde till att hon kom med i ett elitlag och fick åka till Spanien. Pappan misshandlade mamman flera gånger och

hon nekade till detta inför polisen. Det blev allvarligt många gånger och hon hamnade till slut på sjukhus där det var livshotande.

2.2 Vad är missbruk?

”Missbrukare är en människa som gång på gång hamnar i plågsamma situationer p.g.a. sitt drickande -men ändå fortsätter.”

(Bengtsson och Gavelin 2004, s.8)

Hansen (1995) menar att det är svårt att veta gränsen mellan bruk, missbruk och beroende. Hansen beskriver missbruk som att konsumtionen av berusningsmedlet gradvis ökar och att situationen för en själv och anhöriga förvärras. Missbruk beskrivs som en avvikelse från samhällets sociala normer, vilket dock skiljer sig i olika samhällen och miljöer. Däremot definieras användningen av illegala ämnen som ett direkt missbruk. Om berusningen uppfattas som något positivt eller negativt är beroende på den individ man frågar. För en familjemedlem till en alkoholist upplevs inte berusningarna som tillfälliga handlingar, utan kommer alltid att kopplas till tidigare obehagliga upplevelser.

Bengtsson och Gavelin (2004) anser att alkohol är en dubbel drog genom att det i små mängder uppfattas positivt medan i större långvariga bruk har det en negativ förmåga. Hansen (1995) påpekar att många människor har svårt att handskas med alkohol om det inte finns en medvetenhet av deras konsumtion. Detta har lett till att alkohol är samhällets största missbruksproblem. Författarna påvisar en lång tradition av missbruk som ett individuellt problem vilket inte angår någon annan än missbrukaren själv. Fördomar om att det är skamligt att vara missbrukare gör det svårt att söka hjälp, eftersom samhället ser negativt på individer med detta problem.

2.3 Arv och miljö

Bengtsson och Gavelin (2004) anser att alkoholism är en livslång behandlingsbar sjukdom, där hela familjen utsätts. Det finns sociala förklaringar till missbruket, till exempel genom hög arbetslöshet och bostadsbrist i samhället. En del människor har genetiskt lättare att bli alkoholister. Det talas om det sociala arvet, där barn har upplevt och lärt sig föräldrarnas dryckesmönster. Johansson och Wirbing (2006) hänvisar till flera adoptionsstudier som gjorts i Sverige där studierna däremot visar att det är flera gånger större risk för alkoholism hos den adopterade om den biologiska föräldern är alkoholist. Alkoholproblem enbart hos

adoptivföräldrarna ökar inte risken för alkoholism för den adopterade. De menar att de flesta människor idag vet att vissa personer har en sårbarhet, som ökar risken för deras utveckling av alkoholmissbruk vilket inte är samma sak som att ärva alkoholism eller narkomani, det är inte några gener som styr. Däremot påverkar gener människors ämnesomsättning, d.v.s. hormoner som har betydelse för hur individer reagerar på droger och alkohol.

2.4 Missbrukets konsekvenser för barnen

Bengtsson och Gavelin (2004) uttrycker att barn utvecklas i samspel med sina föräldrar och andra människor runt omkring. Författarna har mött många barn till missbrukare och nämner att de är ofta tysta och rädda för att avslöja sina föräldrar. Författarna påpekar även att det inte varit framgångsrikt då de sagt till barnen att det inte är deras fel. Det är en lång process för barnen att berätta om att mamma eller pappa dricker. Barnen lär sig i tidig ålder att förneka sina känslor och olika intryck. Det stora arbetet för barnen är att de ska sätta ord på sina känslor och upplevelser som de inte har uppmuntrats till att göra av föräldrarna. Bengtsson och Gavelin (a.a.) nämner att barnen är dubbelt drabbade på grund av sin tystnad och lojalitet till föräldrarna. Barnen litat inte heller på sina känslor och det är viktigt att vara ärlig och inte gå bakom ryggen på de här barnen. Dessa talar om att det runt missbruket finns en stor tystnad både i och utanför familjen. Grannar, arbetskamrater, släktingar och lärare känner till eller kan ana att det finns ett missbruk, men ingen säger något. I en sådan familj är det nödvändigt för barnen att ljuga för människorna runt omkring.

Hansen (1995) framhåller att barnens förmåga att anpassa sig efter förändringar är grunden till att kunna förstå och se tecknen barnen påvisar, och därigenom förstå på vilket sätt de barnen bör bemötas på. Hansen (a.a.) framhäver att barnen uppvisar ångest, dåligt självförtroende, rubbningar i sitt beteende, utagerande och sömnproblem med mardrömmar. Hansen (a.a.) påpekar även att de här tecknen kan finnas där vårdnadshavare försummar sina barn via våld, sexuella övergrepp eller om föräldrarna själva har psykiska besvär. Författaren nämner vidare att barnen kan visa signaler på magsmärter, migrän, koncentrationssvårigheter och en motorisk ängslan.

Hägertz (1992) bekräftar att man kan se vissa speciella beteenden hos barn till alkoholister. Hägertz (a.a.) anser att barnen har svårt att koncentrera sig och saknar distans till andra människor och kan till exempel sitta i knät på vem som helst. Barnen är antingen överdrivet stillsamma eller aktiva. De har svårt att sova och drömmer ofta mardrömmar. Barnen visar

mer eller mindre tecken på depression, ibland i form av viktninskning eller i försenat tal. Bengtsson och Gavelin (2004) anser att det inte finns specifika ord som uttrycker hur de här barnen är och ska vara. Däremot har de hört många barn berätta om bråk, rädslor för att pappan ska dö, våld mellan föräldrarna, sexuella övergrepp eller vittne till sexuella situationer. För barnen är det svårt att hålla isär den nyktra vuxne och den fulla.

Det svåra med att se och hjälpa barn med dessa kännetecken är att finna källan till symtomen. Det är bra att vara medveten om att barn inte alltid påvisar de här signalerna angående föräldrars missbruk. Detta medför att det är svårare att upptäcka om barnet har det svårt i hemmet, men oftast finns det små tecken att se och främst handlar det om att vilja se (Hansen 1995). Författaren konstaterar att det inte är själva intaget av berusningsmedel eller den mängd föräldrarna tar som skapar svårigheter. Det är den oro som skapas av föräldrarnas förändring då de går från snälla och omtänksamma till egoistiska och ointresserade individer. Denna förändring skapar ett hot mot barnens sätt att ordna och begripa sin omgivning. Det leder till att föräldrarnas förändring blir skrämmande och att ingen trygg miljö skapas, som är det viktigaste för en bra uppväxt. Barnen hamnar i en konflikt med sig själva där de håller av den nyktra, men samtidigt hatar den berusade individen. Barnen gillar inte sitt hem och nämner därför inte mycket om sin familj. De stoppar oanmälda besök och avslår frågor gällande familjen. Detta medför att barnen gör allt för att dölja familjens problem och får många gånger ta till små lögnar. Det här leder till en inre konflikt då ärlighet är viktigt och barnens känsla av mindervärde och skuld känslor stärks.

Hansen (a.a.) finner att de här barnen knappast kommer att kontakta någon vuxen för att berätta om familjens situation. Mycket på grund av att barnen är oroliga att en upptäckt ska missuppfattas då föräldrarnas goda och dåliga sidor krockar. Även de vuxna kan berätta för sina barn att de blir omhändertagna om de berättar något. Hon betonar att det är viktigt att förstå att förskolans och skolans personal inte ska ses som barnens terapeuter. Däremot kan de ge ett viktigt stöd och till och med att hjälpa barnet att komma vidare och få hjälpinsatser. Efter observationer gäller det att få oron bekräftad och det ska ske utan att barnet sviks eller misstros. Det är nu viktigt att barnet förstår att det är "okej" att prata om familjens situation och som personal bemöta barnet med respekt genom att påvisa att oron är förstådd. Det är bra att gå sakta fram och berätta för barnet att det kommer tas upp igen senare. För barnet är det viktigt att kunna lita på den vuxne och att den personen tål höra sanningen.

Christensen (1993) skriver att skolpersonalen tonar ner om ett barn som har missbrukande föräldrar blir retade för just detta. Detta görs för att inte barnet skall behöva skämmas för sin förälder. Konsekvensen blir att barnet får en bekräftelse om att det som händer i hemmet är skamligt, även små barn ser dessa signaler. Barn anar att något inte är som det ska i hemmet när föräldrarna missbrukar. Om personalen på förskolan tar barnet på allvar och lyssnar på dem och vågar prata öppet med barnet om deras problem, ökar deras tro på sina egna upplevelser.

Hansen (1995) anser att det är viktigt att vuxna som arbetar i förskolan och skolan ser signalerna som barnen sänder ut. Författaren poängterar att skola och förskola måste bli bättre på att prata om missbruk av berusningsmedel och vara beredda på det genom att diskutera att många barn lever i familjer med missbruk. De borde fokuseras på upplevelsen kring att ha en förälder som missbrukare. Det bör nämnas till barnen att vuxna inte alltid vet om att de gör dem ledsna, rädda och därmed inte inser att barnet behöver tröst. Hansen (a.a.) rekommenderar att detta tas upp på föräldramöten via att någon föreläser om barns upplevelser kring vuxnas bruk av berusningsmedel.

”Vårdnadshavare har ansvaret för sina barns fostran och utveckling. Förskolan skall komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för att varje barn skall kunna utvecklas rikt och mångsidigt. Förskolans arbete med barnen skall därför ske i ett nära och förtroendefullt samarbete med hemmen.” (Lpfö-98)

2.5 Anmälningsskyldighet

Anmälningsskyldigheten blev lagstadgad 1998 bland annat för yrkesmässiga verksamheter gällande barn och ungdomar (Olsson, 2006). Detta gör att alla är skyldiga att lämna viktiga uppgifter till socialtjänsten som rör barnen. Alla har en plikt att anmäla. En anmälan ska ske genast vid misstanke av vanvård. Det finns möjlighet till en kort väntan, då rådgivning med arbetskamrater och chef kan ske. När kännedom om missförhållanden finns i verksamheten kan anmälan inte längre vara anonym. Detta gör att de som har en anmälningsskyldighet måste uppge sina namn. Även allmänheten bör anmäla till socialnämnden vid misstanke om vanvård eller misshandel. Detta gäller i allra högsta grad privatpersoner då de inte ska acceptera att barn far illa. Det är bra att veta att en anmälan kan göras anonym vid en privat anmälan. Skrämmande är att många händelser som borde ha anmälts blir ogjorda fast att anmälningsskyldigheten är

lagstadgad. Samarbete mellan skola och socialnämnd bör utvecklas och bli bättre för barnens bästa (a.a.).

2.6 Lärarens ansvar

Löwenborg och Gislason (2003) menar att lärare ibland får förtroende av sina elever eller en förälder. De kan ibland säga: ”detta får du inte berätta för någon!” Som skolpersonal måste man vara noggrann med vilken information man sprider vidare för att skydda elevens integritet. Men om det är en elev som har svårigheter med en förälder med t.ex. missbruk och den berättar om detta för läraren, måste läraren göra klart för eleven att en del händelser får man inte dölja som vuxen och att man måste tala om detta för att det ska bli bra för barnen. I ett sådant här fall måste läraren prata med eleven igen och ta upp problemet med föräldrarna. Läraren måste också tala med sina kollegor och sin ledning för att få stöd i föräldrakontakten och finna ut på vilket sätt man ska kontakta socialtjänsten.

Läroplanens riktlinjer:

- Förskolan skall ta hänsyn till att barn lever i olika livsmiljöer och att barn med de egna erfarenheterna som grund söker förstå och skapa sammanhang och mening. (Lärarens handbok, s.27)
- Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. (a.a. s.27)
- Alla som arbetar i förskolan skall samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling. (a.a. s.31)
- Barnen ska få stöd och stimulans i sin sociala utveckling. (a.a. s31)
- Läraren ska ge stimulans och särskilt stöd till de barn som befinner sig i svårigheter av olika slag. (a.a. s.31)
- Vårdnadshavare har ansvaret för sina barns fostran och utveckling. Förskolan skall komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för att varje barn

skall kunna utvecklas rikt och mångsidigt. Förskolans arbete med barnen skall därför ske i ett nära och förtroendefullt samarbete med hemmen. (a.a. s. 32)

- Föra fortlöpande samtal med barnens föräldrar om barnets trivsel, utveckling och lärande både i och utanför förskolan samt genomföra utvecklingssamtal. (a.a. s. 33)

2.7 Lärarens yrkesetik

Fjellström (2006) jämför läraren med den utsatta skådespelaren när läraren ska agera i olika situationer. Läraren bör tänka sig noga för innan den handlar. Det den gör påverkar inte bara barnet ifråga utan även alla andra barn på skolan, sig själv, kollegor och skolans rykte och anseende. Det är viktigt att ha ryggen fri och vara förberedd i alla situationer.

Connock och Johns (1997) anser att etik har många otydliga definitioner, men deras tolkning är att det handlar om rättvisa, om vad som är rätt och fel, vilka regler man ställer upp för ett ansvarsfullt handlande mellan individer och mellan grupper. Vidare förklarar de att etiskt ledarskap ingriper en långtgående integritet och ”tydliga visioner som genomdrivs med en nästan skrämmande konsekvens, i stort och i smått”.

Etiken är viktig inom många professionella yrken då alla strävar efter gemensamma värderingar och normer. Läraryrket är som ett moraliskt projekt som grundar sig hos lärarnas olika överväganden och vishet, men även deras känslor och förnuft. För att lärarna ska kunna fostra sina elever bör lärarna ha en bra moralisk kompetens att stå på. Mycket av etiken grundar sig i vad läraren själv vill uppnå där välbefinnandet hos elever, kollegor och föräldrar är målet. Det vill säga att värna om alla andras bästa (Brynolf, Carlström, Svensson och Wersäll, 2007).

Det är viktigt att bry sig om etik i sitt arbete. Det handlar om att reflektera över sitt förhållningssätt, och även fundera på vilka värderingar, regler och normer som styr. Men även att kunna tydliggöra dem och ompröva. I förskola/skola har pedagogens medvetenhet kring etik en viktig betydelse för hur förhållningssättet är till barnen/ eleverna och hur läroplanen används. Gren menar även att det finns en viss osäkerhet hos pedagoger hur de ska kunna fokusera på etiken. Det är bland annat ovanan att diskutera ämnet värderingar och människosyn men även att pedagogerna saknar orden att uttrycka sig med (Green, 2001).

Pedagogernas arbete kan inte beskrivas med någon formel eller recept. Det är ett viktigt och krävande yrke och det förutsätter breda kunskaper och kompetenser. Det kräver vilja och förmågor till inlevelse och intuition. Pedagoger ställs dagligen inför olika val som ger olika konsekvenser för andra människor. Det är därför viktigt att som pedagog att ha en kompetens gällande sin yrkesetik för att kunna handla på rätt sätt men även att kunna försvara sig kunskapsmässigt, pedagogiskt och etiskt (Bergem, 2000).

I sin yrkesutövning förbinder sig läraren:

- Att alltid bemöta eleverna med respekt för deras person och integritet samt skydda varje individ mot skada, kränkning och trakasserier. (Lärarens handbok s. 133)
- Att anlita annan sakkunskap för att vid behov hjälpa eleverna. (a.a. s. 133)
- Att påtala fel, komma med konstruktiv kritik och i yttersta fall genom aktivt handlande ingripa mot sådant som strider mot den människo- och kunskapssyn som lärares yrkesetik vilar på. (a.a. s. 134)

2.8 Specialpedagogik

I arbete med barn har pedagogen ett stort ansvar och är själv ett bra redskap. Det är dennes idéer och färdigheter som styr verksamheten. Det är viktigt att hjälpa barnet att förstå sig själv gällande känslor och sin tillvaro. Pedagogens uppgift blir att stödja barnet genom att dess upplevelser bekräftas och placeras i sitt sammanhang. Pedagogen måste ta det som barnet vågar berätta på allvar. Samtidigt gäller det att pedagogen tar på sig ett rimligt ansvar, det kan innebära att dela med sig av erfarenheten i arbetslaget för att få stöd. All personal har ett ansvar att skaffa kunskaper om barnets situation. Det är viktigt att samarbeta med varandra inom olika yrkesgrupper och handla utifrån barnets helhet, det vill säga att inte arbeta var och en för sig. Se hemsituation och skolsituation som två olika men samarbeta som en helhet där båda delarna påverkar varandra (Bergström, M och Jogmark, H <http://eprints.bibl.hkr.se> 2008).

2.9 Anonyma alkoholister

Anonyma alkoholister även kallad AA är en världsomfattande organisation med över 100 000 män och kvinnor. För att kunna gå med organisationen måste personen ha en vilja att sluta dricka. Det finns ingen medlemsavgift och organisationen försörjer sig genom medlemmars

egna frivilliga bidrag. Till AA kommer människor med olika sorters bakgrunder, det alla ha gemensamt är viljan om att sluta dricka. Organisationen har funnits sedan 1935 och har över 100 000 grupper i 150 länder. AA är världens största självhjälpande organisation då den innefattar alkoholister som hjälper andra alkoholister att bli nyktra. De arbetar efter ett tolvstegsprogram. Deras syfte är att själva hålla sig nyktra men även att hjälpa andra att nå upp till nykterhet. De har inga anknytningar till andra organisationer, rörelser av religiösa och politiska slag. AA deltar inte i offentliga debatter och tar då inte ställning för någon sida. (<http://www.aa.se/>)

2.10 Sammanfattande kommentar

Lärare har ett stort ansvar för sina elever, då de ska tillgodose allas behov och utveckling. De har ett uppdrag som de är skyldiga att följa, läroplanen är riktlinjerna för dem. I läroplanen står det bland annat att läraren ska ge stimulans till de barn som befinner sig i svårigheter. Barn som växer upp i ett missbrukarhem befinner sig i svårigheter, detta beskriver Hansen (1995) då barn kan påvisa tecken på sömnproblem, ångest, dåligt självförtroende och rubbningar i sitt beteende när de lever i detta. Det är viktigt om läraren upptäcker de här problemen hos barnet att vidta åtgärder. Om det visar sig att barnet far illa på något sätt är det viktigt att läraren anmäler, eftersom att denne har en anmälningsplikt.

3. Metod

I metodkapitlet kommer olika val som är gjorda att redovisas, till exempel motivering och urval men även etik som har med informanternas anonymitet att göra.

3.1 Motivering och urval

Vi har valt att göra intervjuer och en observation i vår undersökning, då den handlar om människors känsliga upplevelser ifrån sin uppväxt. Intervjuer kan ge en bredare och tydligare information när personerna själva berättar om sina upplevelser, än om vi hade använt oss av enkäter.

”Om forskaren hellre vill undersöka emotioner, erfarenheter och känslor än mer okomplicerade faktafrågor, kan han eller hon vara i sin fulla rätt att föredra intervjuer framför frågeformulär. Emotionernas, erfarenheternas och känslornas natur är sådan att de snarare behöver utforskas än bara redovisas med ett ord eller två.” (Denscombe 2000 s.132)

Denscombe (2000) anser att frågor som uppfattas känsliga måste hanteras försiktigt och kan komma att kräva lite övertalning gällande att få öppenhet och ärlighet. Han säger att forskarens identitet påverkar svaren och då i synnerhet kön, ålder och etnisk bakgrund. Det är inte själva identiteten hos den som intervjuar som påverkar, utan informantens redan bestämda mening om intervjupersonen.

Thomsson (2002) menar att det finns flera olika syften med intervjuer. Ett syfte är att via en intervjustudie kunna göra detaljerade beskrivningar av olika händelser som någon kan berätta om. Det är bra att välja att göra flera intervjuer och sedan sammanställa svaren så att det inte blir en beskrivning på en speciell situation utan ger detaljerade uppgifter om typiska erfarenheter och upplevelser.

3.2 Intervjuguide och tillvägagångssätt

Anonyma Alkoholister (AA) kontaktades för att det antogs att det var lättast att få fram personer i en missbrukande situation till intervjuerna för att författarna inte skulle ha någon personlig relation till dem de skulle intervjuas. Två olika AA kontor kontaktades där ärendet spelades in på telefonsvararen eftersom ingen svarade. Frågan som ställdes var om det fanns

några frivilliga att bli intervjuade. Personerna skulle ha levt i en missbrukande miljö som barn.

AA kontor 1 kontaktades igen någon dag senare då en man svarade och gick med på att ställa upp på en intervju. En överenskommelse skedde om att göra en deltagande observation på ett öppet AA möte veckan efter. Måndagen därpå gjordes en deltagande observation på det öppna mötet. Det innebar att författarna satt tillsammans vid samma bord med personerna på mötet. En intervju gjordes i AA:s lokaler, med en man som här kallas Peter, med en bandspelare. Bredvid fanns penna och papper för att kunna anteckna vid behov. Kvinnan som här kallas Greta intervjuades veckan efter på en måndag klockan 18 i A.A:s lokaler, utan bandspelare på grund av att kvinnan inte kände sig trygg med den. Denna intervju skrevs i 45 minuter, sedan fick den avbrytas då ett stängt möte på AA skulle påbörjas.

På AA kontor 2, hade ärendet diskuterats på ett möte om det var några som ville medverka på en intervju. Där fanns två frivilliga: en kvinna, som här kallas Malin och en man kallad Rickard. En träff på ett café bestämdes av Rickard. Det blev en parintervju, med en bandspelar, penna och papper bredvid som stöd. Alla intervjuerna startades upp med att intervjupersonerna fick berätta om hur det var att leva i en missbrukande familj som barn. Informanterna fick själva avgöra vad de ville berätta och hur mycket utifrån frågorna.

Enligt Thomsson (2002) är parintervjuer ett bra sätt att intervjua på. Om man blir intervjuad tillsammans med någon man känner, är man inte lika blyg inför intervjuaren, deltagarna hamnar ofta i en annan maktposition eftersom att de är två, vilket ofta är positivt. Av de yngre kvinnor som Thomsson (a.a.) intervjuat har de föredragit parintervjuer eftersom att de har upplevt att det inte har varit lika pressat under intervjusituationen. De kan hjälpas åt att berätta om sådant de tycker är viktigt. Nackdelen till parintervjuer kan vara att den ena deltagaren kan dominera och prata mycket, medan den andra blir tyst och inte säger det hon/han velat berätta.

3.3 Metodkritik

Intervjuerna blev ostrukturerade vilket enligt Denscombe (2000) innebär att forskaren introducerar ett ämne och låter intervjupersonen berätta sin historia. Forskaren ingriper så lite som möjligt och låter den intervjuade använda och utveckla sina ord och tankar. Detta fungerar bra i djupgående undersökningar som gäller personliga erfarenheter och känslor.

Det negativa med att göra ett bekvämlighetsurval är att intervjupersonerna kan komma att styra innehållet. Men vi kan få mer information eftersom att intervjupersonerna berättar sin historia och vi kan ställa följdfrågor. Med det menar vi att personerna är frivilliga och vi får anpassa vårt arbete efter vilka som är villiga att ställa upp. Detta kan leda till att kvalitén varierar mellan intervjupersonerna. Med en informant byggdes det upp ett förtroende eftersom vi hade träffat honom under och efter observationen. Detta kan vara till en fördel under intervjun eftersom han då till viss del har fått se vilka vi är och med det kanske känt sig trygg som informant.

Tidigare nämndes att nackdelen med parintervjuer kan vara att den ena personen dominerar den andra intervjudeltagaren (Thomsson, 2002). Detta stämde i parintervjun, då mannen pratade mer och tog överhand ibland. Samtidigt hjälptes paret åt och turades om att berätta om det som de ansåg vara viktigt. Detta fungerade bra för det här paret, de kände varandra väl redan.

Vår påverkan kan leda till att den intervjuade personen inte berättar djupet av sin historia och sitt missbruk. Att berätta om sitt missbruk och barndom är ett känslomässigt ämne då missbruket är styrt av känslor. Det kan göra att intervjupersonerna nämner olika mycket om sin bakgrund, beroende på var deras självkänsla är. Detta kan göra att informationen vi får fram berör ämnet ytligt på vissa områden och djupare på andra.

Intervjutillfällena uppfattades av oss som avslappnade och intressanta. Det kändes nervöst innan vi hade träffat våra informanter på grund av att vi inte visste vad våra informanter kom att berätta. Att använda bandspelare underlättar anser vi då hela intervjun kommer med. Då kommer informanternas exakta ordformuleringar och de beskrivna känslorna med. En kvinnlig informant kände sig obekvämt med bandspelare, därav att vi fick anteckna flitigt med penna och papper under denna intervju. Detta nämner Thomsson (a.a.) då hon uppfattar att de flesta människor tycker att det är obehagligt att bli inspelade på band, anledningen kan vara att man som intervjuperson känner större krav på hur man formulerar sig. Det kan också vara så att rösten låter konstig när den spelas in på band och vetskapen på att intervjuaren kan lyssna på bandet flera gånger kan kännas obehagligt. Med en bandspelare kommer hela intervjun med, ingen hinner anteckna allt som sägs och samtidigt föra intervjun vidare. Med en bandspelare får man med hela berättelsen och personliga tolkningar.

3.4 Etik

Intervjupersonerna har själva valt att ställa upp i vår undersökning, det blev frivilligt p.g.a. vårt bekvämlighetsurval. Innan vi började intervjua, berättade vi för våra informanter att de är anonyma och även att inspelningen på banden och det nerskrivna endast kommer att hanteras av oss. Inspelningarna av intervjuerna kommer att raderas efter arbetets slut.

Etik handlar om hur man hanterar olika värde - och intressekonflikter. Det förutsätter ett visst ansvar hos individerna som hantera dessa uppgifter. Det handlar om att skydda och ta hänsyn till deltagarna i forskningen. (Vetenskapsrådet, <http://www.vr.se> 2008)

Det finns fyra viktiga begrepp inom forskning och de är sekretess, tystnadsplikt, anonymitet och konfidentialitet. Dessa begrepp betyder mycket då det är viktigt att informationen som informanterna ger inte kan kopplas samman med identiteterna. Anonymitet är en förutsättning för att en studie ska bli etiskt godkänd. I många studier är de enskilda individernas identiteter inte relevanta, då studierna inte handlar om specifika personer. (Vetenskapsrådet, <http://www.vr.se/> 2008)

4. Resultat

Fyra personer, två kvinnor och två män, har blivit intervjuade. Dessa har växt upp i en familj med en eller två föräldrar som har missbrukat alkohol. Följande tre frågor ställdes:

1. Kan du berätta hur det var att leva i en missbrukande familj?
2. Vad gjorde att du kunde bryta mönstret?
3. Hur ser ditt liv ut idag?

4.1 Intervju 1: Man, 55: Peter

Den första mannen kallar vi för Peter och han är 55 år. Han är adopterad så hans erfarenheter kring att leva i ett missbrukarhem började när han kom till familjen 1965. Föräldrarna tog vid fester hemma och både hans far och mor ökade konsumtionen av alkohol, barnen märkte detta och det blev ökad aggressivitet i familjen. Det begicks fysisk och psykisk misshandel. Hans bror fick mest fysiskt och han psykiskt. Som barn i en sådan familj fick de arbeta väldigt mycket. Han fick aldrig någon beröm eller hjälp, ingen egen vilja utan det fanns en utstakad väg som han bara skulle följa. Han var den som skulle vara perfekt i denna dysfunktionella familj då de inte fungerade som familj, för det fanns inga känslor. Han byggde upp ett hat mot sin far som han inte visade och släppte fram. Han sa till sig själv att han aldrig skulle bli som sina adoptiva föräldrar, men blev likadan ändå, han utvecklade ett beroende av alkohol. Uppväxten var tuff och som barn lärde han sig detta alkoholistiska system på något sätt, som handlar om att förutse föräldrarna.

4.2 Intervju 2: Kvinna, 50: Greta

Det var en kvinna som vi kallar Greta och hon är cirka 50 år. Hon har en far som är alkoholist och även en hel del på sin mors sida gällande släkten. Hon hade annars en bra uppväxt för mamman skilde sig från fadern när hon var tre fyra år gammal. Allt gick bra tills hon var cirka tolv år då mamman dog. Hon fick bo hos styvfadern men det fungerade inte bra. Det blev ett otryggt tonår för henne och det var ingen som pratade med henne om mammans död. Hon hamnade senare i fosterhem och detta gjordes i smyg för hennes två äldre systrar. Vid 17 års ålder var hon på väg att hoppa av skolan men läraren hjälpte henne och visade att det fanns studiemedel att söka, vilket hon gjorde och kunde skaffa sig egen bostad. Här hade hon kompisar som festade mycket och även hon. Kompisarna blev hennes nya familj. Några år senare blev hon gravid men fick missfall, varefter även hennes moster som hon hade tidigare levt en del hos dog.

4.3 Intervju 3: Man, 35: Rickard

Mannen som blev intervjuad är idag 35 år och är nykter alkoholist, här kallar vi honom Rickard. Hans växte upp med sin mamma, pappa och bror. Pappan var alkoholist och informantens uppgift blev att ta hand om pappan under hela uppväxten. Föräldrarna skildes när han var 12 år gammal och då beslutade han själv att bo hos pappan, eftersom att han uppfattade att pappan inte skulle klara sig utan honom. Mamman utvecklade ett städberoende, hemmets sysslor blev hennes uppgift och den känslomässiga kontakten uteblev. Rickard beskriver barndomen som tragisk och att dölja problemen var den ständiga uppgiften varje dag.

Han var ofta trött i skolan och kunde inte koncentrera sig. Det anser han bero på att han fick ta hand om pappan och hemmet efter skolan. Han kunde inte heller spontant ta hem kompisar, eftersom att han var rädd att pappan då skulle vara full. Han var rädd att någon skulle se hur han hade det hemma. Det var aldrig någon i skolan som frågade hur han egentligen hade det, det skulle han ha önskat att det var.

Han var duktig i idrott och satsade stenhårt på den. Han blev bäst i allt och tog alla skolrekord. Han tror att andra uppfattade honom som en glad kille eftersom att han alltid stod i centrum. Informanten beskriver sig själv som klassens clown, det förväntades att det skulle hända något roligt omkring honom hela tiden. Själv beskriver han sig som en skräckslagen, rädd kille som oroade sig hela tiden, det följde honom hela skoltiden.

När han kom i tonåren och själv började dricka alkohol kom en bedövande känsla. Känslorna kunde nu stängas av och han började dricka alkohol som skulle fungera som en slags medicin. Ett beroende utvecklades hos honom som han först inte var medveten om. Men när hans pappa kom in på en behandling för sina problem, ingick där en familjevecka där han fick träffa andra med samma problem. Det var först här han insåg att han inte var själv om detta, han fick sätta ord på sina känslor för första gången. Informanten beskriver det som om att han fick ett lugnt sinne, men att han ändå hade förhoppningar om att han kunde fortsätta dricka. Det var här brytningen började. Senare förstod han att han hade utvecklat ett beroende och åkte själv iväg för en behandling.

4.4 Intervju 4: Kvinna, 24: Malin

Informanten är en kvinna, på 24 år, här kallad Malin. Hon bodde som barn tillsammans med sin mamma, pappa och syster. Pappan var alkoholist och föräldrarna skiljdes när hon var sex år gammal. Pappan bodde då själv och hon fick vara hos honom varannan helg. Där var det fest hela helgen med mycket alkohol. Hon fick då passa sin lillasyster och ta hand om pappan som var berusad hela tiden. Hon berättade aldrig för sin mamma hur det var hos pappan på helgerna eftersom hon ville skydda honom. Det hon gjorde var att dölja spåren efter fester när mamman kom för att hämta henne och systemen, sedan ljög hon och sa att de hade haft det roligt och gjort många roliga aktiviteter ihop. Mamman var nykter, men hon mådde inte bra psykiskt efter att ha levt ihop med pappan. Malin vågade inte ta hem kompisar till henne heller eftersom att hon aldrig visste vilket humör hon var på. Mamman skrek och skällde mycket på henne för små saker och hon skämdes över henne, kände skam för henne, eftersom att ingen av hennes kompisar hade det så hemma. Informanten började dricka alkohol och ta droger i tonåren och därefter utvecklade hon ett beroende. Berusningsmedlet var som en känslomässig bedövning och hon uppfattade det som det bästa som hänt henne. När hon var 23 år förstod hon att hon hade problem och sökte efter behandling för det. Idag är hon nykter och drogfri sedan ett år och det är en kamp för ett nyktert liv varje dag. Hon går på AA-möten som hon uppfattar är till stor hjälp.

4.5 Observation

En observation gjordes vid ett öppet möte på Anonyma Alkoholister. Ett öppet möte betyder att det är allmänt och vem som helst kan komma för att lyssna. Det var en måndag klockan 19.00 och mötet varade i en timme. Närvarande var tolv män och en kvinna i åldern 40 och uppåt. Stämningen i rummet var lugn och sansad, på bordet fanns fika och flera värmeljus. När mötet hade startats och reglerna var lästa släcktes lamporna i taket och det blev lite mörkt.

Ordet vandrade runt och alla fick prata om vad de ville men även hur mycket de ville. Det som nämndes på mötet var allt ifrån uppväxt till framgång i arbetslivet men även alkoholists framgång med att vara nykter från dag till dag. Det pratades en del om ärftligheten med att det finns i generna. Det pratades även om framgång som var kvällens tema. En del hade varit framgångsrika i arbetslivet där de hade tagit på sig stort ansvar och hade press på sig att göra och ordna allt, men även ställa upp när som helst vid behövliga

tillfällen. Det nämndes även att de mår toppen. Har aldrig tidigare mått så bra som de gör idag.

5. Analys

Här kommer informanternas svar att jämföras. Deras likheter och olikheter kommer att jämföras för att tydliggöra deras information.

5.1 Informanternas likheter

Upplevelser som våra informanter har gemensamt är många. Alla har föräldrar som är missbrukare av alkohol. Det vi kan se utifrån intervjuerna är att det inte finns någon känslomässig kontakt i familjerna. Greta menar att: ”Jag har mycket sorg ifrån mina tonår. Det fanns ingen som pratade med mig om min mammas och mosters död. Hade ingen att berätta mina känslor för.” Detta säger även Rickard, då ingen frågade hur han egentligen hade det.

Den enda känsla som tycks föreligga är rädsla. Att vara ständigt rädd att mamma och pappa ska göra något dumt men samtidigt skämmas för dem. Detta leder till att det inte finns någon trygghet för barnen. Att dölja sina problem för omgivningen som innebär lögn och att inte ta hem några kompisar är vanligt i de här familjerna. Men även att barnen får ta hand om hemmet och familjen.

Det alla har gemensamt är att de började dricka alkohol i tonåren när de var ca 14-15 år gamla, beroendet började vid ca 20 års ålder hos tre av informanterna. För Greta började beroendet på liknande sätt men tog ett uppehåll på några år p.g.a. att hon gifte sig. Det varade tills att mannen började arbeta i skift.

5.2 Informanternas olikheter

Greta har inte vuxit upp med missbruket så länge som de andra. Hon har inte levt i det på samma sätt som de andra. Missbruket har funnits hos hennes far och några andra i släkten men hon flyttade från fadern vid cirka fyra års ålder. Hon kände därför inte till honom så mycket.

Peter hade det jobbigt på grund av att han var adopterad av ett par som var missbrukare. Han hade inte missbruket biologiskt utan endast i miljön. Han hatade sin far mycket och Peter sa även till honom att han inte hade hans blodsband. Detta skiljer sig Rickard ifrån då han istället

var rädd för att hans far skulle dö, han ansåg även att det var hans uppgift att hålla liv i pappan. Hos Malin finns det en likhet då hon försvarade sin far inför modern och ljög om att allt hade varit bra hemma hos fadern när mamman kom och hämtade. Hon hittade även på historier i skolan när det skulle skrivas efter sommarlovet om vad de hade gjort. En gång hade hon ritat och skrivit att de hade skaffat en hund.

Rickard var mycket framgångsrik i alla sporter han testade i skolan. Han nämner själv att det var räddningen för honom. Han löpte, hoppade, spelade fotboll och boxade. Det blev många skolrekord, men även en titel som svensk mästare. Han benämner sig även som klassens clown och att allt detta blev ett sätt att överleva hela situationen.

Malin var ordentlig fram till högstadiet då hon började umgås med fel personer på grund av sitt rollsökande. Socialen blev även inkopplad för att hon hade förändrats så mycket från hon tidigare betedde sig.

5.3 Likheter mellan könen

Det Peter och Malin har gemensamt från sin barndom är psykisk misshandel. Malin genom att den nyktra mamman skällde på henne mycket. Peter benämner att han blev utsatt för psykisk misshandel genom att inte få beröm, grälade och trodde sig veta att pappan hatade honom.

5.4 Gemensamt mellan männen

Båda männen beskriver att det var mycket aggression i deras hem från fäderna. De har var sin bror, även deras bröder var utsatta. De nämner att det inte finns något normalt att förhålla sig till, allt styrdes utefter beroendet. De berättar att de hade olika sysslor i hemmet, Rickard tog hand om pappan med allt vad det innebar när han var berusad. Han fick t.ex. städa, passa ugnar och släcka cigaretter efter pappan. Peter fick arbeta utomhus med båtar som pappan ägde. Detta beskrivs av de båda att de hade fullt upp med att arbeta hemma. Peter beskriver att han lärde sig föräldrarnas alkoholistiska system, vilket innebar att han kunde förutse om föräldrarna skulle dricka redan när han kom in genom dörren efter skolan. Det handlade om att känna av stämningen, vilket han blev duktig på. Detta intygar Rickard, då han också kände av stämningen om pappan skulle dricka. Det räckte att pappan pratade i nyktert tillstånd med sin son i telefon, då kände Rickard på sig att han kom till att bli berusad senare på kvällen.

5.5 Skillnader mellan männen

Rickard hittade sporten som sin tillflykt från familjens problem. Han tog vid alla sporter som fanns i skolan, vilket hans far tillät. Han blev duktig på det han tog sig för gällande sporten och tog många skolrekord. Det är han glad för idag, han fick göra något han var duktig och intresserad av. För Peter var det däremot tvärtom, det han var intresserad av sa pappan sig emot. Han var intresserad av konståkning, det var hans dröm att prova på det. Drömmen finns kvar än idag hos Peter. Pappan köpte istället hockeyutrustning på grund av att han tyckte att konståkning bara var för kvinnor. När han väl spelade som pappan tvingade honom till, ramlade han av minsta knuff på isen. Peter var liten till växten och blev mobbad i skolan. Rickard däremot hade framgångar i sporten och var klassens clown, därmed blev han populär bland eleverna.

Hos Rickard kan det finnas ett genetiskt arv av missbruk, då hans biologiska pappa är alkoholister. Peter blev adopterad vid ca två års ålder. Hans adoptivföräldrar var alkoholister, det är däremot inte hans biologiska föräldrar.

5.6 Gemensamt mellan kvinnorna

Båda kvinnorna nämner en otrygg barndom och tonårsperiod, där deras fäder var alkoholister. Gretas mamma skiljde sig från hennes pappa när hon var ca fyra år och flyttade med sin mamma. Malins föräldrar skiljde sig när hon var ca sex år och även hon flyttade med mamman. Greta känner att hon inte har kunnat ge en trygghet till sina barn, hon vet själv att hon har tagit tryggheten ifrån dem p.g.a. hennes missbruk under barnens uppväxt. Hon känner sig urusel som mamma eftersom att hon inte var tillgänglig. Malin vill ge sina barn en trygghet och en bra grund att stå på, vilket hon anser är svårt eftersom hon själv inte har upplevt det.

Båda har gemensamt att det fanns personer omkring dem som tog hand om dem. Greta var hos sin moster och Malin var hos sin mormor.

5.7 Skillnader mellan kvinnorna

Malin fick vara hos sin pappa varannan helg, där fick hon ta hand om hemmet, pappan och lillasystern. Hon ljög för sin mamma och sa att de hade gjort olika roliga aktiviteter ihop med pappan på helgen. Greta däremot träffade inte sin pappa efter att föräldrarna hade skiljt sig. P.g.a. mammans tidiga död blev tonåren otrygga, då hon bodde hos sin styvfar, efter det

flyttade hon till två olika fosterhem. När hon var 17 år gammal flyttade hon till en egen bostad, där hennes äldre vänner blev den nya familjen.

6. Diskussion

I många fall måste barnen använda sig av små lögnhistorier om verkligheten för att dölja problemen i sin familj. Barn vet att ärlighet är viktigt men lär sig att hålla missbruket hemligt genom att ibland ljuga. Detta blir en konflikt för barnen och det förstärker deras känsla av mindervärde (Hansen, 1995). Malin säger att; ”Jag vet vi hade en bildbok där vi skulle rita vad vi hade varit med om på helgen och på loven. Jag läste den för några år sen, någon gång hade jag ritat att vi hade köpt en hund, jag ljög ju!”

Bengtsson och Gavelin (2004) framhäver att barnen i missbrukarfamiljer får ta ansvar för småsyskon, matlagning och städning, de tar även hand om missbrukaren själv precis som Rickard framhåller när han berättar följande: ”När farsan var full så fick man ju fungera som en jävla städpatrull, man fick släcka cigaretten om han somnade med den och stänga av spisen och så rökte han mycket så man fick sitta och passa honom om nätterna och jag var rädd att han skulle dö helt enkelt.” Malin berättar: ”När jag var sex år då var jag hos pappa varannan helg. Men när jag var där så fick jag vara en mamma, ta hand om min lillasyster”(…) ”Jag trodde inte att min pappa skulle klara sig själv, det sa han också till mig att han inte klarade sig utan mig och så. Jag blev jättearg på min mamma för att hon inte tillät mig att vara där alltid. Vi har haft en konflikt hela livet, jag har varit arg på henne, jag har anklagat henne för att jag inte fick ta hand om min pappa.” Leena i svinalängorna och en kompis till henne städade en restaurang åt kompisens pappa då han inte orkade gå upp på morgonen efter en kvälls drickande.

Hansen (1995) menar att föräldrarnas förändring från nykter till onykter person gör att det är skrämmande för barnen och svårt för dem att förstå sin omgivning. Barnen kommer i konflikt med sig själva då de både älskar och hatar sina föräldrar. Detta nämner Peter då han byggde upp ett hat mot sin pappa på grund av att han ville att han skulle följa pappans vilja och fotspår.

Hansen (a.a.) påpekar även att barnen stoppar oanmälda besök till hemmet och avslår frågor gällande familjen. Detta medför att barnen gör allt för att dölja familjens problem. Enligt

Hägertz (1992) är räddslan att kompisarna försvinner stark om de skulle få reda på hur det är ställt hemma. Därför vågar inte barnen ta hem kompisar ifall den alkoholiserade föräldern skulle vara full. Rickard förklarar detta: ”Men mitt sätt var ju att inte ta hem några kompisar, det gick ju inte, då var jag först tvungen att åka hem och kolla så att allt var lugnt, kolla så att inte pappa var full. Vilken stämning det var liksom, jag vågade inte spontant ta hem någon för då kunde jag avslöja att det fanns problem.”

Barn från missbrukarhem vet sällan inte hur andra familjer har det, antingen tror de att det är konfliktfritt eller omöjligt att leva som man och kvinna tillsammans. Detta försvårar kommande relationer p.g.a. att deras tro om samliv antingen är himmel eller helvete (Bengtsson och Gavelin, 2004). Malin berör ämnet: ”Som förälder vill man ju ge sina barn en trygghet, en grund att stå på. Det blir ju svårt när man inte har varit med om det. Det är det som vi inte har varit med om som vi ska ge våra barn, det är svårt för oss. Vi får fråga alla andra, hur gör ni? Hur hade ni det? Annars kan det bli att vi uppfostrar våra barn, min fantasibild om hur jag trodde det skulle vara. Det kanske inte alls ska vara så.”

Johansson och Wirbing (2006) hänvisar till flera adoptionsstudier som gjorts i Sverige. De studierna visar att det är flera gånger större risk för alkoholism hos den adopterade om den biologiska föräldern är alkoholist. Alkoholproblem enbart hos adoptivföräldrarna ökar inte risken för alkoholism för den adopterade. Peter har nyktra biologiska föräldrar men blev vid två års ålder adopterad av ett missbrukande par och utvecklade ett alkoholmissbruk senare.

Pedagogernas bakgrund spelar stor roll när den ska ge stöd till barnet, det vill säga livserfarenheter kring problemet, utbildning, idéer och uppfinningsrikedom. Det gäller att skapa en bra miljö för att barnet ska våga tala om sina problem. Och en viktig del är då att pedagogen tar barnet på allvar. Det gäller att alla i arbetslaget arbetar utifrån gemensamma mål för att nå bästa resultat för att barnet ska känna sig tryggt. I dessa sammanhang är det inte bara arbetslaget som berörs. Andra yrkesgrupper blandas in som specialpedagoger och socialtjänsten och det är nödvändigt att alla samarbetar med varandra. Det finns specialpedagoger som är till för att hjälpa och stödja pedagogerna och ge förslag till fortsatt arbete med barnet. Det är ett bra hjälpmedel som man ska utnyttja vid behov.

6.1 Informanternas åsikter om arv och miljö

På det öppna mötet på A.A. pratades det om det genetiska arvet. Några var helt säkra på att det låg i generna som gör att man har lättare att bli alkoholist. Detta på grund av att det var så många i familjen som hade utvecklat ett beroende. Någon hade en annan syn där han ansåg att det låg i miljön helt och hållet, för att barn gör och lever som föräldrarna. Han ville inte heller tro att det låg i generna för barnbarnens skull. Peter menar att missbruk handlar mycket om känslor, att det förstör mycket för sig själv och andra. Han kände sig otrygg i en normal miljö, men i hemmiljön visste han hur han skulle bete sig vilket var en trygghet, trots att den var stökig och otrygg.

Rickard beskriver sig själv som en clown men innanför den rollen fanns det en rädd kille, det följde hela skoltiden. Han började sen dricka och det var då för första gången han kände att han äntligen fick lugn och ro. Han använde alkoholen som en slags medicin och kände då att störmomenten försvann.

Malin hade hoppats på att fröken i skolan hade vågat ifrågasätta hennes situation, då hon tror att om hon hade fått hjälp i tidig ålder, hade sluppit alla år med eget missbruk. Hon är inte säker på att det hade ändrat historien, då hennes syster inte har utvecklat beroende av berusningsmedel.

6.2 Slutsatser

Utifrån undersökningen om vilka gemensamma faktorer som finns hos barns uppväxt i en missbrukarfamilj gällande arv och miljö är att de lever i en daglig oro för sina föräldrar. Barnen oroar sig för om föräldrarna ska överleva, vilket skick de är i när de kommer hem efter skolan, hur den blivande semestern ska bli tillsammans, etc. Detta leder till att barnen inte vågar ta hem kompisar efter skolan. Många av barnen har svårt för att koncentrera sig i skolan på grund av den ständiga tröttheten och för att de har tankarna på annat håll, det vill säga funderingar i vilket skick föräldrarna är i. Det finns ofta rädsla hos barnen att föräldrarna ska göra något dumt men samtidigt att de ska skämmas för dem. De här barnen blir ofta bra på att dölja sina känslor för både vuxna och för andra barn, därför blir det svårt att upptäcka och hjälpa barnen i de här situationerna.

Vilka faktorer som gör att barn följer eller bryter föräldrarnas mönster är delade. En del forskare menar att det är det sociala arvet som spelar stor roll, medan andra menar att det är

det genetiska arvet som styr. Då hänvisar de till flera adoptionsstudier som visar att det är flera gånger större risk för alkoholism för den adopterade om den biologiska föräldern är alkoholist. Våra informanter menar däremot att de under sin uppväxt lovade sig själva att aldrig gå i sina föräldrars fotspår, men när de i tonåren började dricka alkohol kände de någon sorts trygghet i det. Av olika anledningar bröt de mönstret i vuxen ålder och är idag nyktra.

7. Sammanfattning

Det valdes att skrivas om barn till missbrukare eftersom att det är ett ämne som måste synliggöras i vårt samhälle. Människor bör bli medvetna om att det är vanligt att barn växer upp i missbrukarhem. Som det tidigare har nämnts lever i genomsnitt 2-3 barn i varje klass i ett missbrukarhem (Åhnberg, <http://www.tidningenbarn.se> 2008). Detta är en hög siffra, vilket leder till att vi kommer att möta dessa barn någon gång i vårt arbete med barn. En fråga ställdes till oss själva: ”Har vi redan stött på dessa barn under VFU eller vid vikariat?” Vi har säkert mött dem, men ingen av oss kan säga att vi sett dem. Därför är det svårt att upptäcka dessa barn, då det döljs väl av både barnen och föräldrarna.

Medierna framställer alkoholen som ett positivt inslag i vardagen. Det visar sig tydligt i Nyhetsmorgon på TV4, där de varje fredagsmorgon provsmakar viner och öl, därefter betygsätter med solar. Detta tros vara positivt för människor som kan hantera alkohol på en acceptabel nivå. Men för ett barn som lever i ett missbrukarhem, kan detta kännas förvirrande, eftersom det inte går till så hemma.

När diskussionen om begreppet missbruk började, framkom det att några bekants till oss har levt med missbrukande föräldrar, men även befinner sig i missbruk nu. Det som har varit skrämmande med att skriva det här arbetet, har varit att det är så vanligt med missbruk. Det upptäcktes då att det är personer med olika bakgrunder, allt från högavlönade till lågavlönade. Bekanta till oss tillfrågades inte, på grund av att det hade blivit för känsligt och personligt, både för oss och för den intervjuade.

Anonyma Alkoholister kontaktades och de här erhöles ett bra bemötande som har haft en stor betydelse i vårt arbete. Informanterna som ställde upp frivilligt har varit till stor hjälp och har då givit oss en bra relevant information. De har varit mycket öppna och tyckt att det är bra att vi skriver om detta ämne. Det krävs ett stort mod, att berätta om sin bakgrund gällande missbruket som våra informanter delgav oss. Det är långt ifrån alla som är villiga att ställa

upp att berätta om problemen, då det är väldigt känslöstyrkt och en del är inte vana att prata om missbruket. I samband med missbruk kommer det mycket fördomar om både personen som missbrukare och till de anhöriga. Det är lättare att prata om problemen till personer som har upplevt liknande, än till oss som inte har de erfarenheterna. Intervjuer valdes därför som informationskälla eftersom att det ger mest information. En enkät hade blivit svår att utforma med bra frågor och ett givande svarssystem, då känslor är svåra att beskriva och utläsa Denscombe (2000).

AA är stort och utbrett över hela världen, detta överraskades vi av då vi trodde att det bara fanns i Sverige. Informanterna nämnde att Anonyma Alkoholister är ett bra och viktigt stöd, för att hålla sig nykter. Det är även viktigt för dem att gå på de regelbundna mötena som hålls, för att inte falla åter till missbruket. Några av informanterna har haft återfall och vet med sig vilka konsekvenser det ger om de inte går på mötena.

Informanterna har mycket gemensamma erfarenheter från barndomen, fast de har växt upp i olika familjer. En informant nämnde att hon var på ett möte där en kvinna berättade om sina ätstörningar. Vår informant kände igen sig i kvinnans berättelse, då det fanns flera likheter mellan hennes eget alkoholberoende och den ätstörning hon hörde berättas om. Informantens teori var att människor med en dysfunktionell barndom kan utveckla ett beroende för att fylla tomhålen i sin själ. Beroendet behöver inte vara drog- eller alkoholmissbruk, det kan vara spelmissbruk, ätstörningar, shoppoholic etc., menade hon.

Det har varit stor nytta att ha arbetat med detta ämne som handlar om barn till missbrukare. Många lärdomar erhöles från våra informanter om hur barn till missbrukare kan påverkas negativt på olika sätt. Detta är en bra kunskap i vårt arbete med barn, för att kunna upptäcka och hjälpa barn i liknande situationer. Detta är inget ämne som funnits i vår utbildning vilket även gör att det är mer intressant att skriva om det, då vi inte har några förkunskaper. Det svåra med detta ämne är att gränsen till missbruk är svår att dra då det varierar mellan olika miljöer. Det en person upplever som "normalt", kan en annan person uppfatta som hög konsumtion.

Hansen (1995) menar att oftast finns tecken och signaler att upptäcka på barnen, även att det många gånger kan vara svårt att se, så handlar det om att vilja se. Barnen kommer inte självmant och berättar att de behöver hjälp. De döljer problemen för att de är oroliga att

föräldrarna ska missuppfattas då de även har en god sida. Det är då viktigt att tänka på att det finns en anmälningsplikt och att denna är lagstadgad. Detta innebär att alla som arbetar med barn är skyldiga att anmäla vid misstanke om vanvård.

I resultatbearbetning av våra informanter syns det tydligt att det sociala arvet styr till stor del. Barnet har upplevt och lärt sig av sina föräldrar hur de ska förhålla sig till alkohol. Alla informanter; intervjupersoner, AA har starka upplevelser från sin barndom. Det är känslomässigt svårt att växa upp i en sådan miljö. Våra informanter har följt sina föräldrars missbruk, men har senare i livet klarat att ta sig ur det. Det har varit svårt för informanterna då det även har inneburit återfall av missbruket. Våra informanter har sagt i tonåren att de inte skulle bli som sina föräldrar, men föll i deras spår ändå. Detta kan många gånger ske, p.g.a. att de inte vet annat, de känner sig trygga i den miljön.

Det är inte alla som följer föräldrarnas mönster, vilket Leena i Svinalängorna bevisar. Hon hamnade aldrig i något missbruk, men det framgår tyvärr inte i boken varför. Det vi vet är att flyktingsamordnare och även med politik på riksnivå (<http://ordfront.se/www.ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/SusannaAlakoski.aspx>).

Det är viktigt att ha kunskap om barn i missbrukarhem för att kunna hjälpa och spåra de här barnen i skolan, det har blivit tydligare för oss efter att ha skrivit denna uppsats. Det är ett stort ansvar som lärare att hjälpa barn i utsatta situationer. Det behövs dock kunskap och en säkerhet hos läraren för att kunna och våga hjälpa till. Är man osäker som lärare och man inte besitter någon kunskap, kan det vara så att denne ignorerar problemet istället för att hjälpa till. Det kan vara avgörande för en ändrad livssituation för barnet om läraren väljer att anmäla situationen och hjälpa barnet på bästa sätt.

Referenser

- Alakoska, S. (2007), *Svinalängorna*. Viborg: Nörhaven Paperback A/S.
- Bengtsson, A.B & Gavelin, I. (1994), *Familjer och missbruk*. Malmö: Tiger förlag AB.
- Bergem, T. (2000), *Läraren i etikens motljus*. Lund: Studentlitteratur.
- Brynolf, M. Carlström, I. Svensson, K-E. och Wersäll, B-L. (2007), *Lärarkets många ansikten*. Stockholm: Runa förlag AB. LIBER
- Christensen, R. (1993), *Missbrukarnas barn på daghem och fritidshem i skolan och vården*. Stockholm: Prisma.
- Connock, S. och Johns, T. (1997) *Etiskt ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2000), *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Gislason, B. & Löwenborg, L. (2003), *Lärarens arbete*. Stockholm: Liber AB.
- Green, J. (2001), *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Stockholm: Liber AB.
- Hansen, F. (1999), *Barn med familjer med missbruksproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Hägertz, K. (1992), *Barnet i alkoholistfamiljen*. Stockholm: Rädda barnen.
- Johansson, K. & Wirberg, P. (2005), *Riskbruk och missbruk*. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur.

Lärarnas Riksförbund. (2005), *Lärarhandboken*. Stockholm.

Läraryrket. (2002), *Lärarens handbok*. Stockholm.

Olsson, S. (2006), *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*. Studentlitteratur AB.

Thomsson, H. (2002), *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

<http://www.aa.se/>

(2008-04-10)

<http://eprints.bibl.hkr.se/archive/00001521/01/C-uppsats2007-04-02.pdf>

(2008-11-11)

<http://www.lankarna.nu/arvet.htm>

(2008-04-16)

<http://ordfront.se/www.ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/SusannaAlakoski.aspx>

(2008-11-24)

<http://www.tidningenbarn.se/zino.aspx?articleID=5295>

(2008-08-15)

<http://www.vr.se/download/18.34261071168fe6a62080001189/Faktablad+hantering+av+etikf+ragor.pdf>

(2008-11-11)

http://www.vr.se/download/18.aae1aa51132473084980005790/integritetskansligt_forskningsmateria2l.pdf

(2008-11-11)

